

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Артемчук М.Д.

аспірант,

Київський університет торгівлі економіки та права

ЗМІНА СОЦІАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДИСКУРСІ ПРАВ ЛЮДИНИ ХХ СТОРІЧЧЯ

У ХХ столітті процес плюралізації стилів життя, формування безлічі субкультур, придбав лавиноподібний характер: в єдиному культурному полі співіснують фундаменталісти та модерністи, комуністи та фашисти, «блакитні» та «зелені», християни та сатаністи, кришнаїти та язичники, феміністки та прихильники патріархату, праві та ліві, ліберали та анархісти. Всі вони складають начинку пирога, який називається «сучасна культура».

Історико-культурною передумовою постмодерну є активне зіткнення західної культури з культурами Сходу, а також залучення в культурний поліфонічний діалог численних архаїчних і екзотичних культур. Зустріч культур, що відбулася в ХХ столітті, породила специфічну, унікальну ситуацію, яка може бути названа герменевтичною. Плюралізм світоглядів, вірувань, світосприйняття приходить на зміну світоглядному монополізму. Єдність та різноманіття культурно-історичних світів, приймається сьогодні абсолютною більшістю мислителів, як світських, так і релігійних.

Політичні передумови постмодерну пов'язані з тим, що основні ідеї постмодернізму були розроблені французькими філософами, на яких велике впливу надали анархістські настрої бунтівної молоді кінця 60-х рр. ХХ століття. Страх перед тоталітаризмом породив настрою протесту, що виразилися у вигляді боротьби з тоталітарними дискурсами, які постструктуралісти сприймали як форму влади. Поняття постмодерн в якійсь мірі близьке до поняття демократія. Демократизація суспільства являє собою його постмодернізація: руйнування єдиного стилю культури призводить в виникненню культурного плюралізму, що стирає межі між сакральним і кумедним, наростання процесів усереднення людей і піднесення масової культури, зменшення можливості появи геніїв і героїв, що піднімаються над натовпом.

Відповідно й дискурс навколо прав людини, що послідовно розгортався протягом ХХ століття не був однорідним. Можна сказати, що на період до 60-70-х років минулого століття припадає значна частина філософських творів, в яких фіксується уявлення про людину як про певний елемент системи: це й концепція «одновимірної людини» Г. Маркузе, теза Е. Фромма про наявність у людей «синдрому відчуження», концепція «людини організації» (Г. Вайт), формування «корпоративного суспільства» (Ч. Рейч) тощо. Це пов'язане з тим,

що існування особистості, її права та буття в цілому зумовлені соціально-економічними і соціокультурними обставинами, отже, суспільство формує певний «соціальний характер», що найбільш повно їм відповідає. При цьому відбувається процес, за яким специфічно індивідуальні риси людини узагальнюються та відходять на другий план, а на перший виходять ті її риси, які формуються та нормативно контролюються соціумом.

Прийняття концепції загальних прав людини (зокрема підписання Всесвітньої декларації прав людини) проходило в межах колективської моделі єдиного вселюдського блага та суспільної моралі. В першу чергу такий підхід мав на меті уникнення конфліктів, формування єдиного переліку прав та норм, продиктованих збірним портретом морального члена соціуму.

Натомість гуманістичний напрямок у філософії, що сформувався в 60-х–70-х роках ХХ століття, сформував ідею щодо автентичності людського існування, потреби особистості бути самодостатньою. Зокрема, у книзі Е. Фромма «Мати чи бути?» постає проблематика самореалізації індивіда як спосіб подолання «синдрому відчуження», який є приступним в будь-якому сучасному соціумі. Концепція «радикального гуманізму» Е. Фромма враховує соціальний контекст людини та затвердження у неї певного соціального характеру, але при цьому постулює тезу про те, що індивідуальності в межах капіталістичного світу з її «ринковим характером» притаманна певна деструктивна, егоїстична орієнтація на прагнення «мати», нехтуючи іншими вимірами людського існування. Дослідник на противагу пропонує свій варіант виходу з кризи, що полягає у вимозі докорінно змінити внутрішню природу людини, здійснити перехід від домінуючої установки на «володіння» до наступної бажаної установки на «буття», на самореалізацію. Індустріальне суспільство та ринкова економіка формують «соціальний характер», наслідком чого є існування людини згідно з тими стереотипами і установками, які пропонує суспільство. Через це орієнтація на самовираження та самореалізацію виглядало як щось таке, що суперечить вимогам суспільного життя. Звідси формується висновок: щоб бути самим собою, людина має виявити здатність протистояти вимогам світу, виявити «мужність бути» (П. Тіліх).

Список використаних джерел:

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З. Бауман. – Пер. з англ. І. Андрущенко; за наук. ред. М. Винницького. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 109 с.
2. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / М. Кастельс; пер. з англ. – К.: «Видавництво «Ваклер» у формі ТОВ, 2007. – 304 с.
3. Лях В. Нові форми ідентичності в добу глобалізації // Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі / В. В. Лях, В. С. Пазенюк, Я. В. Любивий, К. Ю. Райда, В. К. Федорченко, О. М. Йосипенко, О. М. Соболюк, Н. А. Фоменко, О. П. Будя, Ю. О. Безукладніков. – К.: ТОВ «XXI століття: діалог культур», 2009. – С. 94–110.
4. Духовні цінності в умовах глобальних цивілізаційних трансформацій: монографія / ред. Власової, Т. М. Талько. – Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2009. – 404 с.
5. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «Політика визнання» / Чарльз Тейлор. – К.: АЛЬТЕР-ПРЕС, 2004. – 172 с. – («Сучасна гуманітарна бібліотека»).